

ŞİDDETİN KÖKENLERİNE İLİŞKİN SÖYLEŞİ (1)¹

03 Mart 2025

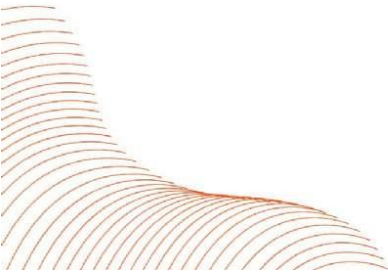
Prof.Dr.Selahiddin ÖĞÜLMÜŞ ve Hasan GÜNEŞ

Prof.Dr.Selahiddin ÖĞÜLMÜŞ

ŞİDDETİN KÖKENLERİNE İLİŞKİN SÖYLEŞİ (1)

Hasan GÜNEŞ

Hasan Güneş: Sayın hocam kendinizi kısaca tanıtır mısınız?

Prof. Dr. Selahiddin Öğülmüş: 1983 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümünden mezun oldum. Aynı bölümde Yüksek Lisans ve Doktora yaptım. Eğitimin Psikolojik Temelleri benim ilgi alanım: Özellikle eğitim psikolojisi ve sosyal psikoloji ile ilgili çalışmalar yapmaktayım. Okullarda şiddet ve vandalizmin önlenmesi, eğitimde güdülenme, kişilerarası sorun çözme becerileri gibi konularda akademik araştırmalar ve yayınlar yaptım. Bir süre yurtdışında konuk öğretim elemanı olarak bulundum. Üniversitede anabilim dalı başkanlığı, bölüm başkanlığı ve dekanlık da dahil olmak üzere çeşitli yönetim görevlerinde bulundum. Halen Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Psikolojisi Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak görev yapmaktayım.

¹ Prof. Dr. Selahiddin Öğülmüş ile yapılan bu söyleşi, 3 Mart 2025 tarihinde ilk olarak <https://www.nirvanasosyal.com/m/h-2328-siddetin-kokenlerine-iliskin-soylesi-1.html> adresinde yayınlanmıştır.

SORU: İnsanların güçsüz kılınması ile şiddetin körüklenmesi arasında bir bağ kurar mısınız?

Bu soruya doğrudan cevap vermeden önce “saldırganlık” kavramına ve türlerine ilişkin kısa bir açıklama yapmakta yarar var.

Başkasına zarar vermek kastıyla yapılan her eylem **saldırganlık** olarak tanımlanır. Saldırganlık, farklı ölçütlere göre farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Örneğin saldırganlığı fiziksel, sözel, duygusal, vb. saldırganlık olarak sınıflandırmak mümkün. Ya da saldırganlık bir amaç olarak (örneğin öfke ve düşmanca duyguları boşaltmak gibi) veya araç olarak (birinin malına zarar vererek ona bir mesaj vermeye çalışmak gibi) ayırt edilebilir. Bir başka ölçüte göre de saldırganlığı düşmanca saldırganlık, özgeci saldırganlık ve izin verilmiş saldırganlık olarak üç farklı türe ayırabiliriz.

Şiddet, saldırganlığın bir türüdür. Şiddetin ayırt edici özelliği, güç kullanılarak birine zarar vermeyi veya onu bazı haklardan yoksun bırakmayı içermesidir. Söz konusu güç, fiziksel güç olabileceği gibi ekonomik, politik, sosyal, vb. güç de olabilir. Bu arada özellikle İspanyolca convivencia terimine de değinmeden geçmek istemem. Bu sözcüğün “barışa aykırı olan herşey” anlamına geldiği ve şiddetin de tanımında bu terime yer verildiğini bilmek ilginç olabilir.

“İnsanların güçsüz kılınması ile şiddetin körüklenmesi arasında bir bağ kurar mısınız?” demiştiniz. Şimdi bu açıklamalardan sonra bu ilişkiyi rahatlıkla görebiliriz. Şiddet eylemi için en az iki taraf olması gerekir ve bu taraflar arasında da genellikle bir güç dengesizliği söz konusudur. Şiddet, bu anlamda güçlü olanın görece daha güçsüz olan tarafa karşı uyguladığı bir eylemdir. Bu eylemin sonunda şiddete maruz kalan kişinin zarar görmesi söz konusudur.

İnsanlar çok farklı nedenlerle şiddete ve saldırganlığa yönelebilmektedir. Örneğin engellenme, rahatsız edilme veya saldırıya uğrama, genellikle saldırganlık duygularına yol açar. Saldırganlık duygusu bir kişinin şiddete yönelmesi için gereklidir ama yeterli değildir; örneğin şiddetin hedefi olan kişi eğer güçlü biriyse ve misilleme yapma olasılığı çok yüksek ise insanlar saldırganlık duygusunu bastırır ve şiddete yönelmezler. Ama eğer hedef kişi zayıf ise, güçsüz ise ve misilleme yapma olasılığı çok düşük ve hiç yok ise, işte o zaman şiddet ortaya çıkabilir. O halde insanların zayıf veya güçsüz olması veya bu şekilde algılanması, şiddetin hedefi olma olasılığını artırmaktadır. Erkeğin kadına, büyüğün küçüğe, siyasal veya ekonomik açıdan güçlü olanın zayıf olana, vb. karşı şiddete başvurması bu şekilde açıklanabilir.

SORU: Öz-saygının kazanılmaması ile şiddet arasında bir bağ kurar mısınız?

Şiddete maruz kalmak, kişinin kendine olan güvenini, kendine attığı değeri ve saygıyı olumsuz etkiler. Kişiyi küçük düşürür, zayıf ve değersiz hissettirir. Utanç ve suçluluk duygularına yol açar. Bu tür olumsuz duygular sonuçta kişinin başkalarıyla sağlıklı ve yakın ilişkiler kurmasına da engel olur.

Şiddete maruz kalan kişi, kendini güçsüz ve zayıf hisseder. Buna utanç ve suçluluk duyguları da eşlik edebilir. Fiziksel, duygusal ve sosyal açıdan kendini yetersiz bir kişi olarak algılayabilir, bu da onun benlik algısını olumsuz yönde etkiler. Şiddete uğramış olmak kişinin kendine olan güvenini ve attığı değeri zedeler. Bu durum, kişinin başkalarıyla sıcak ve yakın ilişkiler kurmasını da olumsuz yönde etkiler. Kendine olan güvenini ve saygısını kaybeden kişinin beden duruşu bile bu olumsuzluktan etkilenir. Bu konuda “Olağan psikopatlar” kitabında idama mahkum edilen bir seri katilin “kişinin yürüyüşüne bakarak kime saldırıp kime saldırmayacağı” konusundaki ifadesi çok çarpıcıdır. Bu mahkumun ifadesi üzerine bazı araştırmacılar bu konuyu incelemişlerdir. Bu araştırmacılar üniversite öğrencilerine “daha önce herhangi bir şekilde saldırıya uğrayıp uğramadıklarını sormuş, 5’i daha önce saldırıya uğrayan diğer 5’i hiç saldırıya uğramayan 10 kişiyi, büyük bir salonun bir kapısından girip diğer kapısından çıkmak üzere yürümelerini söylemişlerdir. Bu arada psikopatik eğilim ölçeğinden yüksek puan alan bir grup denek, salonun bir kapısından girip diğer kapısından çıkan ve yarısı daha önce saldırıya uğramış diğer yarısı saldırıya uğramamış kişileri karışık bir sıra ile izlemişlerdir. Psikopatik eğilimleri yüksek kişilere bu kişilerden hangilerinin saldırıya uğramış olabileceklerini tahmin etmeleri istendiğinde, çok büyük bir oranda saldırıya uğrayan kişileri doğru tahmin etmişlerdir. Bu çalışma bize, şiddet ve saldırıya uğramış kişilerin bu durumdan beden duruşlarının ve hatta yürüyüşlerinin bile etkilendiğini, psikopatların da bunu doğru tahmin ettiklerini göstermektedir.

Öte yandan, kendine saygısı olmayan bir kişi, diğer bir deyişle öz saygısı düşük bir kişi başkalarına da saygı duymaz. Dolayısıyla başkalarının hakkını-hukukunu gözetme gereği duymaz. Bu da kişiler arası ilişkilerin olumsuz yönde etkileyen bir faktör olarak kişinin davranışlarına yansır.

O halde olabildiğince erken yaşlardan başlayarak bireye hak ettiği değeri vermeli, saygı göstermeli ve şiddet ve saldırganlıktan uzak durarak onun özsaygısını geliştirmeye çalışmalıyız.

SORU: Bireyin çocukluk dönemindeki olumsuz deneyimlerle ve koşullarla şiddet arasında nasıl bir ilişki vardır?

Çocukluk dönemi özellikle sosyal duygusal gelişimin hızlı olduğu bir dönemdir. Çocukluk dönemindeki olumlu ve olumsuz deneyimler bireyin kişiliğinde kalıcı izler bırakır. Özellikle travmatik deneyimler için bu durum geçerlidir. Çocukluk döneminde yaşanan her türden ihmal ve istismar (fiziksel, duygusal, sosyal, vb.) daha sonraki yıllarda kişinin kendine ve başkalarına olan güvenini, saygısını olumsuz etkiler. Bu hususta aile en önemli kurumdur. Ailede şiddete maruz kalmak veya tanık olmak, şiddetin kanıksanmasına ve model alarak öğrenilmesine, yani şiddetin şiddeti doğurmasına, şiddetin yeniden üretilmesine neden olur.

Şiddet ve saldırganlığın ön koşulu, öfke ve saldırganlık duygusudur. Ancak her öfkelenen veya saldırganlık duygusu hisseden kişi hemen şiddete başvurmaz. Örneğin “saldırganlık kaygısı” yüksek bireyler, saldırganlık duygularını dışa vurmaz ve

saldırgan davranış sergilemezler. O halde saldırganlık kaygısı, önemlidir. Bu kaygı ne yazık ki alt sosyoekonomik çevre koşullarında yetişenlerde daha düşüktür, bu nedenle de öfkelendiklerinde veya saldırganlık hissettiklerinde hemen saldırgan davranışlarda bulunabilmektedirler. Dolayısıyla bireyin yetiştiği çevrenin sosyoekonomik özellikleri, şiddet ve saldırgan davranışların ortaya çıkıp çıkmayacağını belirleyen bir faktördür diyebiliriz.